

Історія

340.13:719(575.1)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16750172>

**Система законодавства Республіки Узбекистан у сфері охорони
культурної спадщини**

Харковенко Роман Володимирович,

доктор філософії, провідний науковий співробітник, науково-дослідного
відділу «Інститут “Свята Софія”» Національного заповідника "Софія
Київська", Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-3447-1391>

Прийнято: 15.07.2025 | Опубліковано: 31.07.2025

***Анотація. Мета статті:** Розглянути та проаналізувати особливості законодавства Республіки Узбекистан у сфері охорони культурної спадщини. **Завдання:** Здійснити огляд стану пам'яткоохоронної галузі, принципів впровадження державної політики розвитку охорони культурної спадщини вказаної країни. **Методологію дослідження** сформували принципи історизму, системності, загальнонаукові методи логіки, компаративного аналізу, спеціально-історичні методи (історіографічного аналізу, історико-системний, хронології, історико-генетичний, ретроспективного аналізу, порівняльно-історичний). **Наукова новизна** полягає в дослідженні етапів становлення та розвитку сфери охорони культурної спадщини Республіки Узбекистан, національних особливостей пам'яткоохоронного законодавства означеної країни. **Висновки та результати дослідження.** Республіка Узбекистан – країна давньої цивілізації, на території якої знаходяться унікальні пам'ятки культурної спадщини різних епох, стилів та напрямів.*

Епоха бронзи, ранній залізний вік, період античності, держави Тюркського каганату, правління Караханидів, Аміра Тимура – всі вони залишили видатні пам'ятки духовної і матеріальної культури.

Вихідним положенням в правовому регулюванні охорони й використання об'єктів культурної спадщини є стаття 49 Конституції Республіки Узбекистан, відповідно до якої громадяни зобов'язані оберігати духовну, історичну та культурну спадщину народу Республіки Узбекистан. Пам'ятки культурної спадщини охороняються державою.

Законодавство у сфері охорони культурної спадщини включає: Закони «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної спадщини», «Про архіви», «Про вивезення та ввезення культурних цінностей», «Про музеї», «Про охорону та використання об'єктів археологічної спадщини», «Про інформаційно-бібліотечну діяльність», Містобудівний кодекс, інші нормативно-правові акти, а також міжнародні угоди, в яких бере участь Республіка Узбекистан.

За ступенем культурної значимості об'єкти культурної спадщини поділяються на об'єкти республіканського значення та об'єкти місцевого значення. Крім того, враховуючи класифікацію, яка міститься в міжнародно-правових актах (насамперед, мається на увазі Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини»), об'єкти культурної спадщини поділяються на три групи: пам'ятники, ансамблі, пам'ятки.

В Республіці Узбекистан впроваджені у внутрішнє законодавство положення вказаної Конвенції ЮНЕСКО і Модельного закону «Про об'єкти культурної спадщини (пам'ятники історії та культури)».

В зазначеній країні роль і значимість сфери охорони культурної спадщини з кожним роком значно зростає. Це обумовлено підвищенням зростання сучасної громадської активності і свідомості. Тому правильний підхід, підтримка та подальше забезпечення сталого функціонування

пам'яток Республіки Узбекистан – стратегічна мета державного розвитку. Першочерговим завданням органів державної влади, спеціалізованих установ і громадських організацій сфери культури Республіки Узбекистан є збереження й ефективне використання пам'яток культурної спадщини та залучення їх до сфери соціально-культурної діяльності і туризму.

Дуже важливо зберегти нащадкам в гідному вигляді пам'ятки минулого. Для цього необхідно посилити виховну складову із залучення молоді до культури та її спадщини, правильно організувати навчання, як в системі вищої освіти, так і в системі підвищення кваліфікації кадрів з різних правових аспектів охорони культурної спадщини, а також приділити особливу увагу популяризації культурної спадщини.

Сьогодні у світі відпрацьований досить дієвий механізм зі збереження культурної спадщини. Велика роль, безумовно, належить міжнародним пам'яткоохоронним організаціям, проте основна робота щодо охорони пам'яток належить все-таки національним законодавствам та органам охорони культурної спадщини конкретних держав, що ми бачимо на прикладі Республіки Узбекистан.

Ключові слова: Республіка Узбекистан, охорона культурної спадщини, об'єкт культурної спадщини, пам'ятка, Державний кадастр об'єктів матеріальної культурної спадщини, законодавство, ЮНЕСКО.

The system of legislation of the Republic of Uzbekistan in the field of cultural heritage protection

Roman Kharkovenko,

Doctor of Philosophy, leading researcher of the scientific research department "Institute "Saint Sophia" of the National Reserve "Sophia of Kyiv", Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-3447-1391>

Abstract. Purpose of the article: *To consider and analyze the features of the legislation of the Republic of Uzbekistan in the field of cultural heritage protection.*

Task: *To review the state of the monument protection industry, the principles of implementing the state policy for the development of cultural heritage protection in the specified country.*

The research methodology *was formed by the principles of historicism, systematics, general scientific methods of logic, comparative analysis, special historical methods (historiographic analysis, historical-systemic, chronological, historical-genetic, retrospective analysis, comparative-historical).*

The scientific novelty *lies in the study of the stages of formation and development of the sphere of cultural heritage protection in the Republic of Uzbekistan, national features of the monument protection legislation of the specified country.*

Conclusions and results of the study. *The Republic of Uzbekistan is a country of ancient civilization with are unique monuments of cultural heritage of different eras, styles and directions. Bronze Age, Early Iron Age, the period of antiquity, the state of the Turkic Khaganate, the reign of the Karakhanids, Amir Timur - all of them left outstanding monuments of spiritual and material culture.*

The starting point in the legal regulation of the protection and use of cultural heritage sites is Article 49 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, according to which citizens are obliged to protect the spiritual, historical and cultural heritage of the people of the Republic of Uzbekistan. Cultural heritage sites are protected by the state.

Legislation in the field of cultural heritage protection includes: Laws “On the Protection and Use of Historical and Cultural Heritage Sites”, “On Archives”, “On the Export and Import of Cultural Values”, “On Museums”, “On the Protection and Use of Archaeological Heritage Sites”, “On Information and Library activities”, Town Planning Code, other regulatory legal acts, as well as international agreements in which the Republic of Uzbekistan participates.

According to the degree of cultural significance, cultural heritage objects are divided into objects of republican significance and objects of local significance. In addition, taking into account the classification contained in the international legal acts (primarily referring to the UNESCO Convention "On the Protection of the World Cultural and Natural Heritage"), cultural heritage sites are divided into three groups: monuments, ensembles, and sights.

The Republic of Uzbekistan has implemented the provisions of the aforementioned UNESCO Convention and the Model Law "On Cultural Heritage Sites (Monuments of History and Culture)" into its domestic legislation.

In the mentioned country, the role and significance of the sphere of cultural heritage protection is growing significantly every year. This is due to the increase in the growth of modern public activity and awareness. Therefore, the correct approach, support and further ensuring the sustainable functioning of the monuments of the Republic of Uzbekistan is a strategic goal of state development. The primary task of state authorities, specialized institutions and public organizations in the field of culture of the Republic of Uzbekistan is the preservation and effective use of cultural heritage monuments and their involvement in the sphere of socio-cultural activities and tourism.

It is very important to preserve the monuments of the past in a worthy form for posterity. To do this, it is necessary to strengthen the educational component of involving young people in culture and its heritage, and to properly organize training, both in the higher education system and in the system of advanced training of personnel in various legal aspects of cultural heritage protection, as well as to pay special attention to the popularization of cultural heritage.

Today, a fairly effective mechanism for the preservation of cultural heritage has been developed in the world. A large role, of course, belongs to international monument protection organizations, but the main work on the protection of

monuments still belongs to the national legislation and cultural heritage protection bodies of specific states, which we see in the example of the Republic of Uzbekistan.

Key words: *Republic of Uzbekistan, cultural heritage protection, cultural heritage object, monument, State cadastre of objects of material cultural heritage, legislation, UNESCO.*

Республіка Узбекистан – країна давньої цивілізації, на території якої знаходяться унікальні пам'ятки культурної спадщини різних епох, стилів та напрямів. Епоха бронзи, ранній залізний вік, період античності, держави Тюркського каганату, правління Караханидів, Аміра Тимура – всі вони залишили видатні пам'ятки духовної і матеріальної культури [1].

На державному обліку в Республіці Узбекистан сьогодні перебуває 7 570 пам'яток культурної спадщини, серед яких: 2 330 пам'яток архітектури; 3 945 пам'яток археології; 1 138 пам'яток монументального мистецтва; 157 пам'яток історії.

В цій статті ми розглянемо та проаналізуємо особливості законодавства Республіки Узбекистан у сфері охорони культурної спадщини. А також здійснимо огляд стану пам'яткоохоронної галузі, принципів впровадження державної політики розвитку охорони культурної спадщини вказаної країни.

Вихідним положенням в правовому регулюванні охорони й використання об'єктів культурної спадщини є стаття 49 Конституції Республіки Узбекистан, відповідно до якої громадяни зобов'язані оберігати духовну, історичну та культурну спадщину народу Республіки Узбекистан. Пам'ятки культурної спадщини охороняються державою.

В Основному Законі Республіки Узбекистан визначені конституційні основи діяльності органів держави у сфері культурного будівництва, охорони та використання культурних цінностей, закріплені норми, які мають загальне значення для регулювання всіх громадських відносин.

Законодавство у сфері охорони культурної спадщини включає: Закони «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної спадщини», «Про архіви», «Про вивезення та ввезення культурних цінностей», «Про музеї», «Про охорону та використання об'єктів археологічної спадщини», «Про інформаційно-бібліотечну діяльність», Містобудівний кодекс, інші нормативно-правові акти, а також міжнародні угоди, в яких бере участь Республіка Узбекистан [2].

Велика кількість підзаконних актів у вказані галузі прийнята Кабінетом Міністрів Республіки Узбекистан: Положення про історико-культурну експертизу об'єктів культурної спадщини, Положення про порядок вивезення та ввезення культурних цінностей, Положення про Агентство «Узархів», Положення про Національний музейний фонд та порядок обліку й зберігання музейних предметів і музейних колекцій, включених до складу Національного музейного фонду тощо.

Уряд Республіки Узбекистан прийняв постанову «Про заходи з подальшого вдосконалення охорони та використання об'єктів культурної спадщини» від 29 липня 2002 р. № 269, згідно з яким утворена Міжвідомча комісія з координації питань охорони та використання об'єктів культурної спадщини. До компетенції зазначеної комісії належать підготовка пропозицій з реалізації основних напрямів державної політики у сфері охорони культурної спадщини; координація діяльності органів державної влади та управління на місцях, а також недержавних некомерційних організацій Республіки Узбекистан з питань охорони та використання об'єктів культурної спадщини; розгляд питань, які виникають в процесі охорони та використання об'єктів культурної спадщини, а також стосуються розробки і реалізації заходів з їх вирішення.

За загальним принципом, який встановлений в законодавстві Республіки Узбекистан, якщо міжнародним договором встановлені інші правила, ніж ті,

які передбачені в законодавстві Республіки Узбекистан, то застосовуються правила міжнародного договору [3].

Зазначимо, що законодавство у сфері охорони культурної спадщини діє на території всієї країни, в тому числі і в Республіці Каракалпакстан.

В законодавстві Республіки Узбекистан немає визначення поняття «культурна спадщина», нормативно закріплене тільки поняття «культурні цінності». Відповідно до статті 3 Закону «Про вивезення та ввезення культурних цінностей» культурні цінності – це рухомі предмети матеріального світу, які являють собою національну, історичну, художню, науково-пізнавальну, духовно-моральну та іншу культурну значимість.

Культурна спадщина – поняття широке, яке включає велику різноманітність об'єктів духовної і матеріальної [4] культури, що зумовлює градацію об'єктів, які входять до її складу.

Об'єкти культурної спадщини можуть бути класифіковані за різними критеріями. Насамперед, вони поділяються на об'єкти матеріальної й нематеріальної культурної спадщини.

За ступенем культурної значимості об'єкти матеріальної культурної спадщини поділяються на наступні категорії:

- об'єкти республіканського значення – об'єкти культурної спадщини, які представляють історичну, наукову, архітектурну, художню і меморіальну цінність, мають особливе значення для історії та культури всієї країни;

- об'єкти місцевого значення – об'єкти культурної спадщини, які представляють історичну, наукову, архітектурну, художню і меморіальну цінність, мають особливе значення для історії та культури області, району і міста.

Крім того, враховуючи класифікацію, яка міститься в міжнародно-правових актах (насамперед, мається на увазі Конвенція ЮНЕСКО «Про

охорону всесвітньої культурної та природної спадщини)), об'єкти культурної спадщини поділяються на три групи: пам'ятники, ансамблі, пам'ятки.

В Республіці Узбекистан впроваджені у внутрішнє законодавство положення вказаної Конвенції ЮНЕСКО і Модельного закону «Про об'єкти культурної спадщини (пам'ятники історії та культури)».

Розглянемо державне управління вказаної республіки у сфері охорони культурної спадщини. Провідна роль держави в охороні культурної спадщини закріплена і в Конституції Республіки Узбекистан (стаття 49), яка закріплює положення: «пам'ятники культури охороняються державою». Цю функцію держава реалізовує через розгалужену систему своїх органів, в тому числі через органи державного управління при активній участі громадських об'єднань [5].

Державне управління у сфері охорони культурної спадщини здійснюють різні державні органи, а саме:

- 1) Кабінет Міністрів Республіки Узбекистан;
- 2) Міністерство у справах культури та спорту Республіки Узбекистан (далі – Міністерство);
- 3) Агентство «Узархів» при Кабінеті Міністрів Республіки Узбекистан;
- 4) органи державної влади на місцях.

Розглянемо компетенцію цих органів.

Повноваження Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан у сфері охорони культурної спадщини визначені в статті 6 Закону «Про охорону та використання об'єктів культурної спадщини» і статтях 5–7 нової редакції Закону «Про Кабінет Міністрів Республіки Узбекистан» [6]. Так, Кабінет Міністрів Республіки Узбекистан реалізовує основні напрями державної політики в пам'яткоохоронній галузі, затверджує державні програми охорони об'єктів культурної спадщини, їх збереження та використання, затверджує

режими використання територій і зон охорони об'єктів культурної спадщини республіканського значення.

Уряд Республіки Узбекистан встановлює порядок ведення Державного кадастру об'єктів матеріальної культурної спадщини та Списку об'єктів нематеріальної культурної спадщини; визначає порядок здійснення державного контролю за охороною, збереженням і використанням об'єктів культурної спадщини; встановлює порядок створення й режим утримання історико-культурних заповідників, музеїв-заповідників та історичних поселень; визначає порядок проведення історико-культурної експертизи об'єктів культурної спадщини.

Складовою частиною культурної спадщини є археологічна спадщина. В цій сфері правового регулювання Кабінет Міністрів Республіки Узбекистан також наділений низкою повноважень. Насамперед, необхідно зазначити, що саме Уряд Республіки Узбекистан реалізовує основні напрями державної політики у вказаній сфері, затверджує державні програми з охорони, використання об'єктів археологічної спадщини та підтримки археологічних досліджень.

Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в пам'яткоохоронній галузі є Міністерство, до складу якого входять: науково-дослідницьке й проектне підприємство; одинадцять науково-виробничих спеціалізованих управлінь з реставрації об'єктів культурної спадщини; обласні і м. Ташкента інспекції з охорони та використання об'єктів культурної спадщини.

Міністерство здійснює державний контроль за дотриманням законодавства у вказаній сфері, координує діяльність органів державного управління в зазначеній галузі. Положення про Міністерство у справах культури та спорту Республіки Узбекистан затверджене постановою Кабінету Міністрів Республіки Узбекистан від 05 квітня 2005 р. № 96 [7].

Крім центральних органів влади та управління, певні повноваження у сфері охорони культурної спадщини мають органи державної влади на місцях. На ці органи Законом «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної спадщини» (стаття 9) покладається обов'язок з виявлення, обліку, охорони, збереження й використання об'єктів культурної спадщини, які знаходяться на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Органи державної влади на місцях забезпечують виконання законодавства у сфері охорони культурної спадщини, можуть залучати органи самоуправління громадян і громадські об'єднання до проведення заходів з охорони, збереження, популяризації та використання об'єктів культурної спадщини.

Закон «Про охорону та використання об'єктів культурної спадщини» не містить норм, які встановлюють повноваження Академії наук Республіки Узбекистан, а також громадських об'єднань, статутною діяльністю яких є охорона і популяризація об'єктів культурної спадщини.

Ця ситуація може бути виправлена, якщо з метою охорони й популяризації культурної спадщини Республіки Узбекистан в повномуобсязі буде задіяний потенціал громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства.

Громадянське суспільство – це вільне демократичне суспільство, яке створює конкретні умови для реалізації прав і свобод людини, формує почуття високої поваги до закону, має різноманіття форм власності, великі можливості для здійснення підприємницької діяльності й творчої ініціативи особистості, забезпечує процвітання громадян, встановило в розумних межах громадський контроль за діяльністю державних органів, запобігає необгрунтованому втручання органів державної влади та управління в приватне життя громадян, суспільство, де існує правова держава [8].

Вивчення досвіду залучення інститутів громадянського суспільства до діяльності із захисту культурної спадщини (пам'яток культурної спадщини) показує, що спільні зусилля держави, суспільства та їх інститутів дозволяють забезпечити збереження культурної спадщини для нинішнього і майбутніх поколінь.

Об'єкти культурної спадщини Республіки Узбекистан підлягають державній охороні з метою запобігання їх знищення, руйнування, порушення встановленого порядку використання й запобігання інших дій, які завдають шкоди об'єктам культурної спадщини, а також з метою їх захисту від несприятливого впливу навколишнього середовища та інших негативних впливів.

Державна охорона об'єктів культурної спадщини –це система правових, організаційних, фінансових, інформаційних, матеріально-технічних та інших заходів, вжитих органами, які здійснюють державне управління в пам'яткоохоронній сфері.

Державна охорона об'єктів культурної спадщини забезпечується:

- державним обліком об'єктів, які представляють історико-культурну цінність, веденням Державного кадастру об'єктів матеріальної культурної спадщини і Списку об'єктів нематеріальної культурної спадщини;
- розвитком наукових та науково-технічних досліджень об'єктів культурної спадщини;
- проведенням історико-культурної експертизи об'єктів культурної спадщини;
- розробкою проектів зон охорони об'єктів культурної спадщини;
- видачею дозволів на проведення земляних, землепорядних, будівельних, меліоративних, господарських та інших робіт в місцях розташування об'єктів культурної спадщини, робіт із їх збереження, а також на

проведення наукових та науково-технічних досліджень на об'єктах культурної спадщини;

- встановленням меж об'єктів містобудівної діяльності, які підлягають особливому регулюванню і пов'язані з охороною об'єктів культурної спадщини;

- розміщенням охоронних знаків на об'єктах культурної спадщини;

- здійсненням моніторингу стану об'єктів культурної спадщини.

З метою забезпечення державної охорони, раціонального використання об'єктів культурної спадщини відповідно до статті 11 Закону «Про охорону та використання об'єктів культурної спадщини» ведеться Державний кадастр об'єктів матеріальної культурної спадщини. Означений кадастр є складовою частиною Єдиної системи державних кадастрів і являє собою систему обновлюваних відомостей й документів про географічне положення, правовий статус, кількісні, якісні характеристики та оцінку об'єктів культурної спадщини.

Об'єкти матеріальної культурної спадщини заносяться до Державного кадастру об'єктів матеріальної культурної спадщини, а об'єкти нематеріальної культурної спадщини – до Списку об'єктів нематеріальної культурної спадщини.

Для забезпечення необхідних умов огляду пам'яток архітектури при реконструкції міст розробляються спеціальні заходи із створення охоронних зон (ділянок пам'яток архітектури) та зон регулювання (зон особливого режиму реконструкції), на території яких поєднуються інтереси охорони пам'яток і сучасної забудови. Зони охорони об'єктів культурної спадщини – це, насамперед, засіб зміцнення планувально-композиційних зв'язків між пам'яткою та її оточенням [9].

Відповідно до статті 75 Земельного кодексу Республіки Узбекистан, статті 17 Закону «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної

спадщини» з метою збереження особливостей об'єкта культурної спадщини, які не підлягають зміні, та його історичного середовища на сполучній з ним території встановлюються охоронні зони, зони регулювання забудови й господарської діяльності, зони охоронюваного природного ландшафту, в межах яких забороняється або обмежується архітектурна, містобудівна і будівельна діяльність, що може заподіяти шкоди цій нерухомості.

З метою збереження особливостей об'єкта культурної спадщини, які не підлягають зміні, та його історичного середовища на сполучній з ним території встановлюються:

- 1) охоронні зони;
- 2) зони регулювання забудови й господарської діяльності;
- 3) зони охоронюваного природного ландшафту.

Об'єкти культурної спадщини, які представляють визначну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва, науки, естетики, етнології або антропології, можуть бути занесені до об'єктів всесвітньої культурної спадщини в порядку, встановленому Конвенціями ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» і «Про охорону нематеріальної культурної спадщини», шляхом занесення, відповідно, до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини або до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. До Списку всесвітньої культурної та природної спадщини занесені 4 узбекські пам'ятки: історичний центр м. Бухара, Ічан-Кала (внутрішня фортеця) міста Хіва, Самарканд – перехрестя культур, історичний центр м. Шахрісабз.

На підставі висновку історико-культурної експертизи об'єктів культурної спадщини вносяться пропозиції про занесення до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини або до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства об'єктів культурної спадщини й готується документація, оформлена відповідно до вимог Комітету

всесвітньої спадщини та Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини при Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), направляються юридичними та фізичними особами в Національну комісію у справах ЮНЕСКО Республіки Узбекистан.

Ефективне управління культурною спадщиною передбачає здійснення контролю за станом її об'єктів [10]. Це питання вирішене в законодавстві Республіки Узбекистан наступним чином.

Відповідно до статті 18 Закону Республіки Узбекистан «Про охорону та використання об'єктів історико-культурної спадщини» Міністерство, органи державної влади на місцях зобов'язані контролювати стан об'єктів культурної спадщини, занесених до Державного кадастру або Списку об'єктів нематеріальної культурної спадщини. Один раз в пам'ять років в обов'язковому порядку повинні проводитися обстеження стану й фіксація об'єктів культурної спадщини з метою розробки поточних і перспективних програм із збереження об'єктів культурної спадщини.

З кожним роком виявляється все більше об'єктів культурної спадщини, насамперед, пам'яток архітектури та археології, взятих під державну охорону. Вони розташовані на території всієї країни, особливо в старовинних містах. Проте, важливо не тільки знайти і вивчити пам'ятки, але й створити такі умови, при яких їм будуть забезпечені збереження й максимальне використання в сучасному суспільстві, культурно-освітній роботі, ідейно-моральному, естетичному, культурному і духовному вихованні народу. Тому законодавством Республіки Узбекистан передбачається низка заходів, реалізація яких дозволить зберегти для сьогоdnішнього та майбутніх поколінь багату спадщину Республіки Узбекистан.

Основні методи збереження об'єктів культурної спадщини можна розділити на: консервацію; реставрацію; ремонт; пристосування, характеристика яких представлена нижче.

За останні роки здійснені реставраційні, ремонтні, відновлювальні та інші роботи на 981 об'єкті культурної спадщини. Серед них – унікальна робота з музеєфікації пам'ятки археології Мінг-Урюк в м. Ташкенті [11].

Необхідно зазначити, що пам'ятки можна класифікувати на три основні групи залежно від ступеню їх використання:

- пам'ятки, які можуть бути раціонально використані тільки за одним призначенням, що обумовлено найчастіше характеристиками їх історико-художньої цінності та об'ємно-просторової побудови (пам'ятки унікальної художньої цінності, пам'ятки із специфічною структурою – торгові ряди, театри, пам'ятки архітектури, які є одночасно пам'ятками історії);

- пам'ятки, раціональне використання яких обмежене умовами розміщення в складі комплексів, спеціалізованих центрів, зонах розвитку різних установ (визначається з урахуванням характеристик пам'яток і містобудівної ситуації);

- пам'ятки об'ємно-просторові та історико-художні [12].

Крім того, у виняткових випадках, законодавство Республіки Узбекистан допускає відтворення втраченого об'єкта культурної спадщини, яке здійснюється реставраційними методами при особливій історичній, науковій, художній, містобудівній та іншій суспільній цінності втраченого об'єкта культурної спадщини.

Отже, сьогодні в Республіці Узбекистан роль і значимість сфери охорони культурної спадщини значно зростає. Це обумовлено підвищенням зростання сучасної громадської активності і свідомості. Тому правильний підхід, підтримка та подальше забезпечення сталого функціонування пам'яток Республіки Узбекистан – стратегічна мета державного розвитку. Першочерговим завданням органів державної влади, спеціалізованих установ і громадських організацій сфери культури Республіки Узбекистан є збереження

й ефективного використання пам'яток культурної спадщини та залучення їх до сфери соціально-культурної діяльності і туризму [13].

Необхідно зазначити, що порівняно з іншими країнами Середньої Азії у Республіці Узбекистан фіксується належна роль впровадження ефективної державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Виявлення, облік, вивчення, дослідження, реставрація, консервація, ефективне використання та популяризація пам'яток культурної спадщини здійснюються відповідними державними органами на належному високому рівні [14]. Пам'яткоохоронне законодавство Республіки Узбекистан прописане на високому рівні законодавчої техніки.

Проте, в установах освіти вказаної республіки практично не вивчаються питання виявлення, обліку, охорони, використання і відновлення пам'яток культурної спадщини. Аналогічна ситуація склалася і в інших державах на пострадянському просторі. Напевно, це не зовсім правильно з точки зору підготовки майбутніх фахівців для пам'яткоохоронних органів та місцевої влади. Тому доцільно організувати в закладах освіти навчання з різних аспектів охорони культурної спадщини.

Реальний захист і збереження культурної спадщини розпочинається з усвідомлення людей, народів і суспільства того факту, що на території їхньої країни розташовані ті чи інші пам'ятки, які необхідно вивчати, обліковувати, охороняти і зберігати як частину історії та культури минулого для прийдешніх поколінь.

Необхідно популяризувати Республіку Узбекистан у світі, створити умови для приїзду туристів до неї, а це в свою чергу забезпечить надходження додаткових коштів до державного та місцевих бюджетів. Туристи, приїжджаючи в Узбекистан, хочуть побачити щось нове, цікаве, свідчення історичного та культурного минулого, автентичне мистецтво і традиції. А узбекам є що показати світу, адже мають багату культурну спадщину, яку

потрібно зберігати, охороняти, популяризувати, розумно використовувати, передусім, для прийдешніх поколінь.

Дуже важливо зберегти нащадкам в гідному вигляді пам'ятки минулого [15]. Для цього необхідно посилити виховну складову із залучення молоді до культури та її спадщини, правильно організувати навчання, як в системі вищої освіти, так і в системі підвищення кваліфікації кадрів з різних правових аспектів охорони культурної спадщини, а також приділити особливу увагу популяризації культурної спадщини.

Сьогодні у світі відпрацьований досить дієвий механізм зі збереження культурної спадщини. Велика роль, безумовно, належить міжнародним пам'яткоохоронним організаціям, проте основна робота щодо охорони пам'яток належить все-таки національним законодавствам та органам охорони культурної спадщини конкретних держав, що ми бачимо на прикладі Республіки Узбекистан.

Література:

1. Пам'ятники культури епохи Темуридів. Ташкент: Друкарня історичного факультету НУУз, 2003. 124 с.
2. Мирзаев М. А. Становление и развитие дела охраны и изучения памятников истории и культуры в Узбекистане (1917–1941 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 / АН Респ. Узбекистан, Ин-т истории. Ташкент, 1994. 25 с.
3. Міжнародне право / Х. Т. Аділкарієв [та ін.]; за ред. Х. Т. Аділкарієва. Т.: ТДЮІ, 2003. 552 с.
4. Рахматуллаєв Ю. Р. З історії охорони та вивчення пам'яток зодчества в Узбекистані / Ю. Р. Рахматуллаєв. Ташкент, 1963. С. 47–71.
5. Ісламходжаєв Х. С. Державне управління в галузі охорони та використання пам'яток історії та культури Узбекистану: дис. ... канд. юрид.

наук

/

Х. С. Ісламходжаєв; Ташк. держ. Юрид. ін-т. Ташкент, 1998. 140 с.;
Ісламходжаєв Х. С. Юрисдикційна діяльність державних органів в галузі
охорони та використання пам'яток історії та культури / Х. С. Ісламходжаєв //
Суспільні науки в Узбекистані. 1996. № 1–3. С. 60–63.

6. Відомості Олій Мажлісу Республіки Узбекистан. 2003. № 9–10. Ст.
138; Відомості Верховної Ради Республіки Узбекистан. 2007. № 15. Ст. 153;
2008.

№ 52. Ст. 510; 2009. № 50–51. Ст. 532; 2011. № 16. Ст. 160.

7. Відомості Верховної Ради Республіки Узбекистан. 2005. № 14. Ст.
104; № 27. Ст. 191; 2006. № 11. Ст. 83. № 34–35. Ст. 345, 346; 2008. № 24–25.
Ст. 226; 2010. № 8. Ст. 63. № 23. Ст. 183.

8. Мухамедов А. Р. Проблеми формування громадянського суспільства
в Узбекистані: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. Р. Мухамедів. Ташкент,
2011. С. 11.

9. Салімов А. М. Збереження та використання пам'яток архітектури
Узбекистану: автореф. дис. ... д-ра архітектури за спеціальністю 18.00.01.
Теорія та історія архітектури, реставрація пам'яток / А. М. Салімов. Ташкент,
2010. С. 19.

10. Сеїтова Р. Становлення та розвиток законодавства про охорону
пам'яток історії та культури в Узбецькій РСР (1917–1990 рр.): дис. ... канд.
юрид. наук: 12.00.01 / Р. Сеїтова. Ташкент, 1990. 201 с.

11. Дані Міністерства у справах культури та спорту Республіки
Узбекистан. Архів за 2024 р. Справа № 01–10–42–1486.

12. Салімов А. М. Збереження та використання пам'яток архітектури
Узбекистану: автореф. дис. ... д-ра архітектури за спеціальністю 18.00.01.
Теорія та історія архітектури, реставрація пам'яток / А. М. Салімов. Ташкент,
2010. С. 15.

13. Харковенко Р. В. Науково-методичні аспекти системи обліку пам'яток культурної спадщини // Праці Центру пам'яткознавства. К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. Вип. 31. С. 29–36.

14. Харковенко Р. В. Історіографія дослідження обліку пам'яток культурної спадщини у Науково-дослідному інституті пам'яткоохоронних досліджень // Питання історії науки і техніки. К.: Центр пам'яткознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, 2017. Вип. 3. С. 62–71.

15. Харковенко Р. В. Пам'ятки культурної спадщини в умовах ведення бойових дій та на тимчасово окупованих територіях: міжнародний досвід й Україна // Праці Центру пам'яткознавства. К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2018. Вип. 33. С. 36–49.

REFERENCES

1. *Cultural monuments of the Temurid era*. Tashkent: Printing house of the Faculty of History of the NUUz, 2003. 124 p.

2. Mirzayev M. A. *Formation and development of the case of historical and cultural monuments in Uzbekistan (1917–1941): author. f. management in the field of protection and use of historical and cultural monuments: 07.00.02 / AN Rep. Uzbekistan, Institute of History*. Tashkent, 1994. 25 pp.

3. *International Law* / Kh. T. Adilkariev [ed. in]; ed. Kh. T. Adilkariev. T.: TDYU, 2003. 552 p.

4. Rakhmatullayev Yu. R. *On the history of protection and study of architectural monuments in Uzbekistan* / Yu. R. Rakhmatullayev. Tashkent, 1963. P. 47–71.

5. Islamkhodzhayev Kh. S. *State administration in the field of protection and use of historical and cultural monuments of Uzbekistan: dissertation ... candidate of*

legal sciences / Kh. S. Islamkhodzhaev; Tashkent State Law Institute. Tashkent, 1998.

140 p.; Islamkhodzhaev Kh. S. Jurisdictional activity of state bodies in the field of protection and use of historical and cultural monuments / Kh. S. Islamkhodzhaev // Social Sciences in Uzbekistan. 1996. No. 1–3. P. 60–63.

6. *Bulletin of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan*. 2003. No. 9–10. Art. 138; *Bulletin of the Supreme Council of the Republic of Uzbekistan*. 2007. No. 15. Art. 153; 2008. No. 52. Art. 510; 2009. No. 50–51. Art. 532; 2011. No. 16. Art. 160.

7. *Bulletin of the Supreme Council of the Republic of Uzbekistan*. 2005. No. 14. Art. 104; No. 27. Art. 191; 2006. No. 11. Art. 83. No. 34–35. Art. 345, 346; 2008. No. 24–25. Art. 226; 2010. No. 8. Art. 63. No. 23. Art. 183.

8. Mukhamedov A. R. *Problems of forming civil society in Uzbekistan*: author's abstract. dissertation ... candidate of legal sciences / O. R. Mukhamedov. Tashkent, 2011. P. 11.

9. Salimov A. M. *Preservation and use of architectural monuments of Uzbekistan*: author's abstract. dissertation ... doctor of architecture in specialty 18.00.01. Theory and history of architecture, restoration of monuments / A. M. Salimov. Tashkent, 2010. P. 19.

10. Seitova R. *Formation and development of legislation on the protection of historical and cultural monuments in the Uzbek SSR (1917–1990)*: dissertation ... candidate of legal sciences: 12.00.01 / R. Seitova. Tashkent, 1990. 201 p.

11. *Data of the Ministry of Culture and Sports of the Republic of Uzbekistan*. Archive for 2024. Case No. 01–10–42–1486.

12. Salimov A. M. *Preservation and use of architectural monuments of Uzbekistan*: author's abstract. dissertation ... doctor of architecture in specialty 18.00.01. Theory and history of architecture, restoration of monuments / A. M. Salimov. Tashkent, 2010. P. 15.

13. Kharkovenko R. V. *Scientific and methodological aspects of the system of accounting for cultural heritage monuments* // Proceedings of the Center for Monument Studies. Kyiv: Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and UTOPIK, 2017. Issue 31. pp. 29–36.

14. Kharkovenko R. V. *Historiography of the study of accounting for cultural heritage monuments at the Scientific Research Institute for Monument Protection Studies* // Issues of the History of Science and Technology. Kyiv: Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ukrainian Society for the Preservation of Monuments of History and Culture, 2017. Issue 3. pp. 62–71.

15. Kharkovenko R. V. *Cultural heritage monuments in the conditions of hostilities and in temporarily occupied territories: international experience and Ukraine* // Proceedings of the Center for Monument Studies. Kyiv: Center for Monument Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine and UTOPIK, 2018. Issue 33. pp. 36–49.